

Николай Гогол

Записки на един луд

3 октомври

През днешния ден се случи едно необикновено приключение. Заранта станах доста късно и когато Мавра ми донесе лъснатите обувки, попитах я колко е часът. Като чух, че отдавна било ударило десет, побързах да се облека по-скоро. Право да си кажа, съвсем не бих отишъл в департамента, като знаех предварително каква кисела гримаса ще ми направи нашият началник на отделение. Отдавна вече той ми казва: „Каква е тая работа, драги, в главата ти винаги има някаква бъркотия? Понякога се мяташ като опарен и така ще объркаш работата, че и дяволът не може се оправи, ще напишеш заглавието с малка буква, без да поставиш нито дата, нито номер.“ Проклетата чапла! Той сигурно ми завижда, че аз седя в директорския кабинет и остря перата на негово превъзходителство. С една дума не бих отишъл в департамента, ако не се надявах да видя касиера, та дано някак изпрося от тоя евреин малко аванс от заплатата си. Ах, какво нещо е той! Да ти даде пари преди изтичането на месеца – Господи, Боже мой, по-скоро Страшният съд може да дойде. Моли се, пукни, ако щеш, макар и да си в крайна нужда – няма да ти даде, дъртият дявол. А вкъщи бие готвачката си по бузите. Това всички знаят. Не разбирам изгодата да служиш в департамент. Абсолютно никакви странични доходи. А в губернското управление, в гражданските и в държавните учреждения е съвсем друго нещо: там, гледаш, някой се свил в самия ъгъл и си пише. Фракчето му отвратително, муцуната му такава, че ти се ще да плюеш, а виж само каква вила наема! Не се опитвай да му занесеш позлатена фарфорова чашка: „Това – казва той – е докторски подарък“, На него – дай му чифт коне бегачи, фойтон или видрова кожа за триста рубли. Наглед тихичък такъв, говори деликатно: „Ще ми услужите ли с ножчето си да си подостря перцето?“ – а пък така ще обере просителя, че ще му остави само една риза. Наистина, затова пък у нас службата е благородна, във всичко има такава чистота, каквато в губернското управление никога няма да видите: масите са от червено дърво и всички началници си приказват на „ви“. Да, право да си кажа, ако не беше благородството на службата, отдавна бих напуснал департамента.

Облякох стария шинел и взех чадър, защото валеше проливен дъжд. По улиците нямаше никой: мяркаха се само селски жени, покрили се с полите си, и руски търговци с чадъри и кочияши. От благородниците креташе само нашего брата чиновник. Видях го на кръстопътя. И щом го видях, веднага си казах: „Ехе! Не, гълъбче, ти не отиваш в департамента, а бързаш подир оная, дето тича пред теб, и гледаш крачката

й. “Какъв негодник е нашият побратим-чиновник! Бога ми, не отстъпва на никакъв офицер: мине ли някоя с шапчица, бездруго ще се залепи за нея. Когато мислех това, видях една карета, която спря до магазина, край който минавах. Веднага я познах: беше каретата на нашия директор. Но той нямаше какво да търси в магазина, и аз си помислих: сигурно е дъщеря му. Залепих се до стената. Лакеят отвори вратичката и тя изхвъркна от каретата като птичка. И как погледна надясно и наляво, как мръдна веждите и очите си... Господи, Боже мой! Загубен съм, съвсем съм загубен. Защо ѝ трябва да излиза в такова дъждовно време. И върви разправяй сега, че жените нямали прекомерна страст към всички тия парцалчета. Тя не ме позна, пък и аз сам нарочно се помъчих да се загърна колкото може по-добре; защото бях с много измърсен и освен това старомоден шинел. Сега горните дрехи са с дълги яки, а на моя шинел яките бяха къси и една върху друга, а и платът съвсем не бе импрегниран. Нейното кученце, което не успя да се пъкне през вратата в магазина, остана на улицата. Аз зная това кученце. Казват го Меджи. Още не минала една минута, аз чух неочаквано един тъничък гласец: „Здравей, Меджи!“ Туй-то! Кой каза това! Погледнах наоколо и видях две дами, които вървяха с чадъри: едната бабичка, другата млада; но те бяха вече отминали, а до мене пак се чу: „Как не те е грях, Меджи!“ Дявол да го вземе! Аз видях, че Меджи се душкаше с кученцето, което вървеше след дамите. „Ехе! – казах си, – чакай, не съм ли пиан! Само че това май много рядко се случва с мен.“ „Не, Фидел, напразно мислиш така.“ Видях, че това го каза Меджи. „Аз бях, джав!, джав!, аз бях, джав!, джав!, джав!, много болна.“ Ах, ти, кученце! Право да си кажа, много се учудих, като го чух да приказва човешки. Но сетне, когато хубавичко размислих всичко, престанах да се учудвам. Наистина по света е имало вече много подобни случаи. Разправят, че в Англия изплувала една риба, която казала две думи на такъв чудноват език, че учените вече от три години се мъчат за разберат този език и до днес още нищо не са открили. Четох също така във вестниците за две крави, които отишли в дюкяна и поискали да им дадат един фунт чай. Но, право да си кажа, много повече се учудих, когато Межди каза: „Аз ти писах, Фидел, сигурно Полкан не ти е донесъл моето писмо!“ На, ако не е вярно, да не получа заплата! Досега не бях чувал, че куче може да пише. Правилно може да пише само дворянин. Ех, то, разбира се, и някои търговчета-писарчета и дори крепостните хора пописват понякога; но тяхното писане най-често е механическо: ни запетаи, ни точки, нито пък стил.

Това ме учуди. Право да си кажа, от известно време почвам да

чувам и да виждам такива неща, каквито никой досега не е виждал и чувал. „Я да тръгна – рекох си – след това кученце и да разбера какво е то и какво мисли.“ Разтворих чадъра си и тръгнах след двете дами. Минахме улица Горохова, завихме в улица Мешчанска, оттам – в Столарска, най-сетне към Кокушкин мост и спряхме пред една голяма къща. „Зная тази къща – казах си аз. – Това е къщата на Зверков.“ Какво грамадно нещо! Кой ли не живее там: колко готвачки, колко поляци! А пък нашите побратими чиновници са струпани като кучета един върху друг. И аз имам там един приятел, който хубаво свири с тръба. Дамите се качиха на петия етаж. „Добре – помислих си, – сега няма да вляза, а ще запомня мястото и при пръв случай не ще пропусна да се възползвам.“

4 октомври

Днес е сряда и затова бях в кабинета на нашия началник. Отидох нарочно по-рано и като седнах, подстрих всички пера. Нашият директор трябва да е много умен човек. Целият му кабинет е зает от шкафове с книги. Прочетох заглавията на някои от тях: всичко – само научни работи, такива научни работи, че хора като нас не могат да допрат до тях: всичко или на френски, или на немски език. А погледнеш ли го в лицето: фу, каква важност блести в очите му! Никога не съм го чул да каже излишна дума. Само понякога, като му подадеш да подпише нещо, ще попита: „Какво е времето навън?“ „Влажно, ваше превъзходителство!“ Да, той не е от нашата черга! Държавен човек. Все пак забелязвам, че той особено ме обича. Ако и щерка му... Ех, мошеничество!... Нищо, нищо, мълчание!

Четох „Пчелица.“ Ех, че са глупав народ французите! Е, какво искат те? Ей Богу, всичките бих напердашил! Там също така прочетох от един курски помешчик много приятно описание на един бал. Курските помешчици пишат хубаво. След това забелязах, че беше вече дванайсет и половина, а нашият не излизаше от спалнята си. Но към един и половина се случи едно произшествие, което никакво перо не може да опише. Вратата се отвори, аз помислих, че е директорът, и скочих от стола с книгата, но това беше тя, тя самата! Господи, как беше облечена! Роклята ѝ бяла като лебед – ех, какъв разкош! А пък като погледна: слънце, Бога ми, слънце! Тя се поклони и рече: „Татко не беше ли тук?“ Ай, ай, ай! Какъв глас! Канарче, същинско канарче! „Ваше превъзходителство – искаше ми се да ѝ кажа аз, – недейте заповядва да ме убиват, а ако бездруго искате да ме убиете, убийте ме с вашата генералска ръчица.“ Но дявол да го вземе, езикът ми никак не се обърна и аз казах само:

„Съвсем не.“ Тя ме погледна, погледна книгата ми и изпусна кърпичката си. Аз се втурнах презглава, подхлъзнах се на проклетия паркет и насмалко не си разбих носа, ала се задържах и взех кърпичката. Господи, каква кърпичка! Най-тънка, батистена – амбра, същинска амбра! Просто излъчва нещо генералско. Тя ми поблагодари и едва-едва се усмихна, тъй че захарните ѝ устнички почти не помръднаха, и след това си отиде. Седях още един час, но неочаквано дойде лакеят и рече: „Авсентий Иванович, вървете си, господарят вече излезе от къщи.“ Не мога да понасям лакейска среда: те винаги ще се излегат във вестибюла и няма дори да ти кимнат с глава. Но не стига това: веднъж на един от тия мошеници му хрумна да ме почерпи с емфие, без да стане от мястото си. Ала знаеш ли ти, глупав ратай, че аз съм чиновник, че съм от благороден произход? Но аз взех шапката си и сам облякох шинела си, защото тия господа никога няма да ти помогнат, и излязох. Вкъщи повечето време лежах на кревата. След това преписах много хубави стихчета: „Милата си само час не видях. – А стори ми се – година е било. – Намразих живота си и рекох – За какво ли да живея, за какво?“ Навярно съчинение на Пушкин. Привечер, като се загърнах с шинела, отидох пред главния вход на нейно превъзходителство и дълго чаках дали няма да излезе и да се качи в каретата, за да я видя още веднъж – ала не, не излезе.

6 ноември

Вбесих началника на отделението. Когато отидох в департамента, той ме повика и почна да ми говори: „Кажи, моля ти се, какво правиш ти?“ „Как какво? Нищо не правя“ – отговорих аз. „Добре, помисли хубавичко! Ти си прехвърлил вече четирийсет години – време е да поумнееш. Какво си въобразяваш? Мислиш, че аз не зная всичките ти лудории? Ами че ти тичаш подир дъщерята на директора! Я се погледни, помисли само какво представляваш? Ами че ти си нула и нищо повече. Ами че ти нямаш и половин копейка. Най-последно погледни се в огледалото, как можеш да мислиш такова нещо!“ Дявол да го вземе, понеже неговото лице прилича донякъде на аптекарско шишенце, а на главата му има кичур коса, завита на перчем, държи я нагоре и я натиска с някакво капаче – затова си и мисли, че само на него е позволено всичко. Разбирам, разбирам защо се озлобява срещу мене. Той завижда; видял е може би, че ми се оказва предпочитание. Но аз плюя на него. Чудо голямо, надворен съветник! Закачил златна верижка на часовника си, поръчва си ботуши за трийсет рубли – дявол го взел! Та нима аз съм от долен произход, да не

би да съм шивашки син или унтерофицерско дете? Аз съм дворянин. Че какво, и аз мога да стигна до висока служба. Още съм четирийсет и две годишен – възраст, на която едва започва истинската служба. Почакай, приятелю! Ще станем и ние полковник, а ако даде Бог, може би и нещо повече. Ще си спечелим и ние име, по-добро от твоето. Какво си си въобразил, че освен тебе няма ни един почтен човек. Я ми дай ти мене фрак, ушит по модата, че да си вържа вратовръзка като твоята – тогава не можеш ми избърса и подметките. Средства нямам аз – това е бедата.

8 ноември

Бях на театър. Играха руския глупак Филатка. Много се смях. Имаше още някакъв водевил със забавни стихчета за съдебните чиновници, особено за един колежки регистратор, много свободно написани, така че се чудех как ги е пустила цензурата, а за търговците казват направо, че мамят народа и че техните синчета правят скандали и се мъчат да станат дворяни. И за журналистите имаше един много забавен куплет: че обичат да хулят всичко и че авторът моли публиката за защита. Много интересни пиеси пишат днес съчинителите. Аз обичам да ходя на театър. Щом ми падне някоя пара в джоба – не се стърпявам и отивам. А сред нашите побратими чиновници има такива свине: за нищо на света, селякът му неден, няма да отиде на театър; освен ако му дадеш безплатно билет. Една актриса пъ много хубаво. Спомних си за оная... Ех, мошеничество!... Нищо, нищо... Мълчание.

9 ноември

В осем часа тръгнах към департамента. Началникът на отделението се престори, че не забелязва моето пристигане. И аз също така, като че помежду ни не е имало нищо. Преглеждах и сверявах книжката. Излязох в четири часа. Минах покрай жилището на директора, но не видях никого. Следобед повечето време лежах на кревата.

11 ноември

Днес седях в кабинета на нашия директор, подострих за него два-сет и три пера, а за нея, ай, ай... за нейно превъзходителство – четири пера. Той много обича да има повече пера. Ууу! Трябва да е умна глава! Постоянно мълчи, а в ума си, струва ми се, всичко обмисля. Бих искал да зная за какво най-много мисли; какво крои тая глава. Иска ми се да поразгледам по-отблизо живота на тия господа, всички тия

двусмислици и придворни фокуси, какви са, какво правят те в своето общество – ето туй бих искал да узная! На няколко пъти мислех да почна разговор с негово превъзходителство, само че дявол да го вземе, езикът никак не ме слуша: кажеш само, че е студено или топло навън, и повече нищо не можеш да промълвиш. Иска ми се да надникна в гостната, дето само понякога се вижда отворена врата, а зад гостната – в още една стая. Ех, каква богата наредба! Какви огледала и порцелани! Иска ми се да надникна там, в онова отделение, дето е нейно превъзходителство, ей-там бих искал да надникна! В будоара да видя как са наредени всички тия бурканчета, шишенца, цветенца – такива, че дори те е страх да дъхнеш към тях, да видя как лежи там нейната хвърлена рокля, която прилича повече на въздух, отколкото на рокля. Иска ми се да надникна в спалнята... Там, струва ми се, има чудеса, там струва ми се, е раят, каквото няма и в небесата. Да зърна столчето, на което слага крачето си, когато става от леглото, как обува на това краче бялото като сняг чорапче... Ай, ай, ай! Нищо, нищо... мълчание.

Ала днес сякаш ме озари светлина и си спомних разговора на двете кученца, който чух на Невския проспект. Добре, рекох си: сега ще узная всичко. Трябва да открадна писмата, които са си разменили тия противни кутренца. Там сигурно ще науча нещо. Признавам си, че веднъж дори повиках Меджи при себе си и й казах: „Слушай, Меджи, сега сме сами. Ако искаш, ще затворя и вратата, та никой да не вижда, разправи ми всичко, каквото знаеш за госпожицата. Каква е тя и какво прави? Аз ще ти се закълна, че няма да кажа никому.“ Но хитроту кученце подвигна опашка, преви се на две и излезе през вратата тъй тихо, като че нищо не бе чуло. Отдавна подозирах, че кучето е много по-умно от човека; бях дори сигурен, че то може да приказва, но че у него няма никакъв инат. Кучето е необикновен политик: забелязва всичко, всички стъпки на човека. Не, утре ще отида в къщата на Зверков, ще разпитам Фидел и ако успея, ще взема всички писма, които й е писала Меджи.

12 ноември

В два часа следобед тръгнах, за да видя непременно Фидел и да я разпитам. Не мога да понасям зеле, миризмата на което излиза от всички бакалнички по Мешчанска улица; освен това изпод портите на всяка къща така вони, че си запуших носа и хукнах презглава. Пък и подлите занаятчии пускат толкова сажди и дим от своите работилници, че благородният човек съвсем не може да се разхожда насам. Когато се изкачих на шестия етаж и позвъних, излезе едно девойче, не съвсем грозно, с

малки лунички. Познах го. Беше същото, което вървеше заедно с бабичката. То се поизчерви и аз веднага се досетих: ти, гълъбче, искаш младоженец. „Какво обичате?“ – рече то. „Искам да поприказвам с вашето кученце.“ Девоичето беше глупаво! Веднага разбрах, че е глупаво! В това време кученцето дотича с лай, исках да го уловя, но то проклетото, едва не ме захапа за носа. Но аз видях в ъгъла колибката му. Е, точно това ми трябваше! Отидох, разрових сламата в дъсчената колибка и за мое необикновено удоволствие измъкнах една малка връзка хартийки. Мръсното кученце, щом видя това, най-напред ме ухапа за прасеца, а после, като подуши, че съм взел книжката, почна да скимти и да се подмазва, но аз му казах: „Не, гълъбче, довиждане!“ – и хукнах да бягам. Струва ми се, че девоичето ме помисли за луд, защото страшно се уплаши. Като се върнах вкъщи, исках веднага да се заловя за работа и да разгледам тия писма, защото вече на свещ не виждам много добре. Но Мавра си бе наумила да мие дъските. Тия глупави чухонки винаги не навреме са чистоплътни. И затуй тръгнах да се разхождам и да обмислям това произшествие. Най-сетне сега ще разбере всички неща, помисли, всички тия пружини, и ще проумея накрая всичко. Тия писма ще ми разкрият всичко. Кучетата са умен народ, те знаят всички политически отношения и затова там сигурно ще има всичко и портретът, и всичките работи на тоя мъж. Там ще има нещо и за оная, която... нищо, мълчание! При вечер се върнах вкъщи. Повечето време лежах на кревата.

13 ноември

Я да видим: писмото е доста четливо. Но в почерка все пак има като че нещо кучешко. Да го прочетем:

Мила Фидел! Все още не мога да свикна с твоето еснафско име. Като че не можеха да ти намерят по-хубаво? Фидел, Роза – какъв пошъл тон е все пак това, но – нека го оставим настрана. Много се радвам, че решихме да си пишем една на друга.

Писмото е писано много правилно. Пунктуацията и дори буквата „Б“ навсякъде са на мястото си. Така просто и нашият началник на отделение не би писал, макар да разправя, че бил учил в някакъв университет. Да видим по-нататък.

Струва ми се, че да споделяш мисли, чувства и впечатления с другите – това е едно от най-първите блага в света.

Хм! Мисълта е взета от едно съчинение, преведено от немски. Заглавието не мога да си спомня.

Казвам това от опит, макар и да не съм скитала по света по-

далеч от портите на нашата къща. Та моят ли живот не протича в удоволствие? Моята госпожица, която татко нарича Софи, ме обича безразсъдно.

Ай, ай!... Нищо, нищо. Мълчание!

Татко също така много често ме гали. Аз пия чай и кафе с каймак. Ах, та *chère*¹, трябва да ти кажа, че не намирам никакво удоволствие в големите изгложгани кокали, които нашият Полкан гризе в кухнята. Хубави кокали има само дивечът, и то тогава, когато никой не им е изсмукал мозъка. Много добре е да се смесват заедно няколко соса, само че без каперси и без зеленчук; но не знам нищо по-лошо от навика да се дават на кучетата смачкани хлебни топчета. Седне на трапезата някакъв си господин, който е държал в ръцете си всевъзможни боклуци, почне да мачка с ръце хляба, повика те и пхне между зъбите ти едно топче. Неучтиво е някак си да откажеш и ядеш – с отвращение, но ядеш.

Дявол знае какво е това. Що за глупости! Като че няма по-хубави неща за писане. Да видим на другата страница. Дали има нещо посвятно.

Готова съм да ти съобщавам на драго сърце всичките станали у нас произшествия. Вече ти споменах нещо за главния господар, когото Софи нарича татко. Той е много странен човек.

А, ето най-сетне! Да, аз си знаех: те имат политически поглед за всички неща. Я да видим какъв е татко:

Много странен човек. Той повече мълчи. Приказва много рядко: но преди една седмица непрекъснато разговаряше сам със себе си: ще получа ли, или няма да получа? Вземем в едната си ръка една хартийка, а другата стисне празна и казва: ще получа ли, или няма да получа? Веднъж се обърна и към мен с въпроса: ти как мислиш, Меджи? Ще получа ли, или няма да получа? Така нищо не можях да разбера, помирисах обущата му и си отидох. След това, та *chère*, подир седмица, татко пристигна много радостен. Цяла сутрин идваха при него господа в мундири и го поздравяваха за нещо. На трапезата татко беше весел, както никога не съм го виждала. Пускаше анекдоти, а след обяда ме дигна до шията си и рече: „Я виж, Меджи, какво е това.“ Видях някаква панделка. Помирисах я, но тя нямаше никакъв аромат, най-сетне скришиом я близнах: беше много солена.

Хм, това кученце ми се струва вече твърде много... само да не го

1. *Ma chère* – Мила моя (фр.).

набият! А! Значи той е честолюбив! Това трябва да се има предвид.

Довиждане, та chère! Аз тръгвам и прочее... и прочее... Утре ще довърши писмото. Е, здравей! Сега съм отново с теб. Днес моята госпожица Софи...

А, я да видим какво има пък за Софи. Ех, мошеничество! Нищо, нищо... да продължим...

... моята госпожица Софи беше извънредно объркана. Тя се готвеше за бал и аз се зарадвах, че в нейно отсъствие ще мога да ти пиша. Моята Софи винаги извънредно много се радва, когато ще отива на бал, макар че, като се облича, почти винаги се ядосва. Никак не разбирам, та chère, удоволствието да се ходи на бал. Софи пристига от бал в шест часа заранта вкъщи и по нейния блед и отслабнал вид отгатвам почти винаги, че на нея, горкичката, там не са давали да яде. Право да си кажа, никога не бих могла да живея така. Ако не ми дават сос с яребица или печени кокоши крилца, то... не знам какво би станало с мен. Хубав е също сосът с детелина. А морковите или рясата, или ангинарите никога няма да бъдат хубави...

Извънредно неравен стил. Веднага личи, че не го е писал човек. Почва както трябва, а свършва кучешки. Я да видим още едно писъмце. Нещо май че дългичко. Хм! Няма и дата.

Ах, мила, как се усееща приближаването на пролетта! Сърцето ми бие, като че непрестанно очаква нещо. В ушите ми непрекъснато бучи. Така че често, като вдигна краче, стоя няколко минути и се вслушвам към вратата. Ще ти призная, че имам много поклонници. Често, седнала на прозореца, ги разглеждам. Ах, ако знаеш какви изроди има между тях. Някое съвсем тромаво дворно куче, страшно глупаво, по лицето му изписана глупост, върви извънредно важно по улицата и си въобразява, че е знатна персона, мисли, че всички ще го гледат. Ни най-малко. Аз дори не бих му обърнала внимание, ако не бях го видяла. А какъв страшен дог се спира под прозореца! Ако се изправи на задните си лапи, което тоя грубиян сигурно не умеє да прави, би бил с цяла глава по-висок от таткото на моята Софи, който също е доста висок и дебел. Тоя дръвник навярно е ужасно нахален. Аз му изръмжах, но той не ще и да знае. Поне да беше се намръщил! Изплезе език, сви грамадните си уши и гледа в прозореца – такъв селяк! Но нима ти мислиш, та chère, че моето сърце е равнодушно към всички задирания – ах, не... Ако би видяла един кавалер, който прескача оградата на съседната къща и се нарича Трезор. Ах, та chère, каква муцунка има!

Фу, по дяволите!... Каква нищожност!... Как може да се изпълват

писмата с такива глупости. Дайте ми на мен човека! Искам да видя човека; искам храна, такава, която би наситила и усладила душата ми; а вместо това – такива глупости... Нека обърнем през една страница, да видим дали не е по-хубаво:

... Софи седеше до масичката и шиеше нещо. Аз гледах през прозореца, защото обичам да разглеждам минувачите. Неочаквано влезе лакеят и рече: „Теплов!“ – „Покани го“ – извика Софи и се хвърли да ме прегръща. „Ах, Меджи, Меджи! Ако знаеше какъв е тоз: брюнет, камерюнкер, а какви очи! Черни и пламтящи като огън.“ И Софи изтича в стаята си. След една минута влезе млад камерюнкер с черни бакенбарди; приближи до огледалото, поправи косите си и огледа стаята. Аз замръзнах и седнах на мястото си. Скоро Софи излезе и се поклони весело, когато той чукна токовете си; а пък аз, като че не забелязах нищо, продължавах да гледам през прозореца, но извих малко глава на една страна и се опитах да чуя за какво говорят. Ах, та chère, за какви глупости говореха. Говореха, че при танцуване някаква дама вместо една фигура, направила друга; също така, че някакъв си Бобов много приличал със своето жабо на щъркел и насмалко щял да падне, че някоя си Лидина си въобразява, че има сини очи, когато те са зелени, и други такива. Къде, помислих си аз, може да се сравнява камерюнкерът с Трезор! Небеса! Каква разлика! Първо, камерюнкерът има съвсем гладко, широко лице заобиколено с бакенбарди, като че го е превързал с черна кърпа; а муцунката на Трезор е тъничка и на челото му има бяло петънце. Талията на Трезор не може да се сравни с камерюнкеровата. А очите, обноските, движенията му – съвсем различни. О, каква разлика! Не знам какво е намерила в нейния камерюнкер; защо толкова се възхищава от него?...

И аз сам мисля, че тук нещо не е в ред. Невъзможно е така да я омалгоса камерюнкерът. Да видим по-нататък:

Струва ми се, че той камерюнкер й хареса, скоро ще й хареса и оня чиновник, който седи при татко в кабинета. Ах, та chère, ако знаеше какъв изрод е той. Истинска костенурка в чувал...

Кой ли може да бъде той чиновник?

Фамилното му име е много чудновато. Той постоянно седи и остри пера. Косите по главата му много приличат на сено. Татко винаги го праща вместо слугата...

Струва ми се, че това мръсно кученце цели мен. Отде накъде ще имам коси като сено?

Софи съвсем не може да съдържа смеха си, когато го види.

Лъжеш, проклето кученце! Какъв мръсен език! Сякаш не знам, че това е от завист. Сякаш не знам чии са тия фокуси. Това са фокусите на началника на отделението. Нали той човек се закле да ме мрази неприлично – и ето на, пакости и пакости, на-всяка стъпка пакости. Ала нека видим още едно писмо. Там може би работата сама ще се разкрие.

Ma chère Фидел, извинявай, че толкова отдавна не съм ти писала. Бях в пълно упоение. Наистина справедливо е казал някакъв писател, че любовта е втори живот. Освен това сега у нас вкъщи има голяма промяна. Сега камерюнкерът е у нас всеки ден. Софи е влюбена в него до безумие. Татко е много весел. Аз дори чух от нашия Григорий, който мете пода и почти винаги разговаря сам със себе си, че скоро ще има сватба, защото иска непременно да омъжи Софи или за генерал, или за камерюнкер, или за военен полковник...

Дявол го взел! Не мога повече да чета... Винаги или камерюнкер, или генерал. Винаги всичко най-хубаво на света се дава на камерюнкерите или на генералите. Намериш си някакво мъничко богатство, мислиш, че ще го стигнеш с ръката си – грабва ти го някой камерюнкер или генерал. Дявол го взел! Бих искал сам да стана генерал, но не за да получа ръката ѝ и прочее. Но бих искал да стана генерал само за да видя как ще се усукват и ще вършат всички тия придворни фокуси и двусмислици и след това да им кажа, че плюя и на двамата. Дявол го взел. Неприятно. Накъсах на парчета писмата на глупавото кученце.

3 декември

Не може да бъде. Приказки! Сватба не може да има. Какво от това, че той е камерюнкер. Та това е само достойнство и нищо повече; не е някаква видима вещ, която би могла да се вземе в ръце. Зер, заради това, че е камерюнкер, няма да му излезе трето око на челото! Зер, неговият нос не е от злато, а е също като моя и както на всеки друг човек, та с него той мирише, а не яде, киха, а не кашля. Няколко пъти вече исках да разбера от какво произлизат всички тия разлики. Защо аз съм титулярен съветник и отде накъде съм титулярен съветник? Може би съм някакъв граф или генерал, а само тъй изглеждам титулярен съветник? Може би самият аз не знам какъв съм. Има толкова подобни примери в историята: някой обикновен човек, който не само не е дворянин, а просто някакъв еснаф или дори селянин – а изведнъж се открива, че той е някакъв болярин, а понякога дори и цар. Когато от селянин може да излезе нещо такова, какво ли пък би могло да излезе от един дворянин? Например изведнъж влизам облечен в генералски мундир и на дясното ми рамо

еполет, и на лявото еполет, а през рамото синя лента – е? Какво ще запее тогава моята хубавица? Какво ще рече и самият ѝ татко, нашият директор? О, той е голям честолюбец! Той е масон, бездруго масон, макар че се преструва на такъв и онакъв, но аз веднага разбрах, че е масон: щом протяга някому ръка, подава само два пръста. Та нима аз не мога ей-сега да бъда произведен генерал-губернатор или интендант, или там някакъв друг? Бих искал да зная защо съм титулярен съветник? Защо именно титулярен съветник?

5 декември

Днес цяла сутрин четох вестници. Чудновати неща стават в Испания. Не мога дори да ги разбере хубаво. Пишат, че престолът е освободен и че висшите сановници са затруднени с избирането на наследник и затуй стават размирици. Това ми се вижда извънредно странно. Че как е възможно престолът да бъде освободен? Разправят, че някаква дона трябвало да се възкачи на престола. На престола не може да се възкачи никаква дона. Абсолютно невъзможно. На престола трябва да има крал. Но разправят, че нямало крал. Не може да няма крал. Държавата не може да бъде без крал. Има крал, само че той е някъде в неизвестност. Той може би е дори там, но някакви семейни причини или страхове откъм съседните държави, например Франция и други земи, го карат да се крие, или пък има други някакви причини.

8 декември

Исках непременно да отида в департамента, но различни причини и размисли ме задържаха. От главата ми все още не могат да излязат испанските работи. Как може дона да стане кралица? Това няма да го позволят. И на първо място Англия няма да позволи. А освен туй и политическите работи на цяла Европа: австрийският император, нашият цар... Признавам си, че тия произшествия тъй ме потресоха и съсипаха, че през целия ден не мога да се занимавам абсолютно с нищо. Мавра ми каза, че когато съм се хранел, съм бил извънредно разсеян. И наистина, изглежда, от разсеяност съм хвърлил две чинии на пода, които веднага се счупили. След обяд се разхождах в подножието на хълмовете. Не можах да извлека нищо поучително. Повечето време лежах на кревата и разсъждавах за испанските работи.

43 април 2000 година

Днешният ден е ден на най-великото тържество! В Испания има крал. Намери се. Тоя крал съм аз. Едва днес научих това. Признавам, че изведнъж сякаш мълния ме озари. Не мога да разбера как съм смятал и съм си въобразявал, че съм титулярен съветник. Как е могла да ми влезе в главата такава лудешка мисъл? Добре, че никой не се е сетил тогава да ме настани в лудницата. Сега всичко е разкрито пред мен. Сега виждам всичко като на длан. А по-рано, не мога да разбера, по-рано всичко ми беше като в мъгла. И всичко туй става, мисля си, защото хората си въобразяват, че човешкият мозък се намира в главата; нищо подобно: той идва с вятъра откъм Каспийско море. Отначало съобщих на Мавра кой съм аз. Когато тя чу, че пред нея е испанският крал, плесна с ръце и насмалко не умря от страх. Тя, глупавата, никога не беше виждала испански крал. Но аз се помъчих да я успокоя и с ласкави думи се опитах да я уверя в своята благосклонност и че съвсем не се сърдя, задето понякога лошо лъскаше обувките ми. Та това са прости хора. На тях не може да се приказват висши неща. Тя се уплаши, защото е сигурна, че всички крале на Испания приличат на Филип II. Но аз ѝ обясних, че между мен и Филип няма никаква прилика и че при мен няма ни един капуцин... Не отидох в департамента. Дяволите ще го вземат! Не, приятели, сега не можете ме излъга; няма да преписвам вашите мръсни книжа!

86 мартоври. Между деня и нощта

Днес нашият домакин дохожда да ми каже да отида в департамента, защото повече от три седмици не ходя на работа. За шега отидох в департамента. Началникът на отделението мислеше, че ще му се поклоня и ще почна да се извинявам, но аз го погледнах равнодушно, не твърде гневно и не твърде благосклонно и седнах на мястото си, като че никого не виждам. Гледах цялата канцеларска сган и си мислех: да знаете кой седи между вас... Господи Боже! Такава бъркотия би станала, че и самият началник на отделение би почнал да ми се кланя доземи, както се кланя сега пред директора. Сложиха отпреде ми някакви книжа, за да направя извлечение от тях. Но аз не ги побутнах с пръст. След няколко минути всички се разтревожиха. Казаха, че иде директорът. Мнозина чиновници хукнаха един през друг, за да се покажат пред него. Но аз не мръднах от мястото си. Когато той мина през нашето отделение, всички закопчаха фраковете си с всички копчета, а пък аз – съвсем нищо! Какъв ти директор! Да му стана на крака – никога! Какъв директор е той? Той е тапа, а не директор. Обикновена тапа, проста тапа и нищо повече. Тапа, с която запушват бутилките. Най-забавно ми се видя, когато ми

пъгнаха за подпис някаква хартия. Те смятаха, че ще напиша в крайчеца на листа: началник-бюро еди-кой си – как не? А аз – на най-главното място, дето се подписва директорът на департамента, завъртях Фердинанд VIII. Трябваше да видите какво благоговейно мълчание настъпи; но аз само махнах с ръка и казах: „Не са потребни никакви прояви на верноподаничество!“ – и излязох. Оттам отидох направо в жилището на директора. Той не беше вкъщи. Лакеят не искаше да ме пусне, но аз му казах такова нещо, че той дори отпусна ръце. Аз направо се промъкнах в тоалетната ѝ стая. Тя бе седнала пред огледалото, скочи и се дръпна от мен. Но аз не ѝ казах, че съм испански крал. Казах ѝ само, че я очаква такова щастие, каквото тя не може да си представи, и че въпреки интригите на неприятелите ние ще бъдем заедно. Не исках нищо повече да кажа – и излязох. О, какво коварно същество е жената! Едва сега разбрах какво нещо е жената. Досега никой още не бе разбрал в кого е влюбена тя: пръв аз открих това. Жената е влюбена в дявола. Да, не се шегувам. Физиците пишат глупости, че тя била това и онова – а тя обича само дявола. Ето на, виждате ли, от ложата на първи ранг тя насочва лорнета си. Мислите, че гледа оня дебелак с ордена? Съвсем не, тя гледа дявола, който стои зад гърба му. Ето, той се скри в ордена. Ето че я вика оттам с пръст! И тя ще се омъжи за него. Ще се омъжи! А пък всички тия, техните важни бащи, всички тия, които щъкат навсякъде и се мъчат да влязат в придворното общество и разправят, че са патриоти и това и онова: те искат земя под наем, земя под наем искат тия патриоти! Ще продадат и майка си, и баща си, и Бога за пари, тия честолубци, търгаши с Христа! Всичко туй е честолубие, а това честолубие иде оттам, че под езичето им има едно малко мехурче и в него едно червейче, колкото главичка на карфица, и всичко това го върши някакъв бръснар, който живее на улица Горохова. Не помня как го казват. Но главната пружина на всичко е турският султан, който подкупва бръснаря и иска да разпространи по цял свят мохамеданството. Разправят вече, че във Франция по-голямата част от народа е приел вярата на Мохамед.

Никаква дата. Денят беше без дата

Разхождах се инкогнито по Невския проспект. Мина господарят-император. Целият град сне шапки и аз също, но не издадох с нищо, че съм испански крал. Смятах за неприлично да се откривам така пред всички, защото най-напред трябва да се представя в двореца. Досега ме спираше само това, че няхах кралски костюм. Да мога да намеря поне някаква мантия. Исках да поръчам на шивача, но те са цели магарета,

освен туй са съвсем небрежни в работата си, ударили са на гешефти и повечето от тях настилат камъни по улицата. Реших да направя мантия от новия си вицмундир, който съм обличал всичко два пъти. Но за да не би тия мръсници да попречат, реших сам да шия, като заключа вратата, за да не ме вижда никой. Нарязах го целия. С ножицата, защото кройка-та трябва да бъде съвсем друга.

Дата не помня. Месец също нямаше. Имаше дявол знае
какво.

Мантията е съвсем готова и ушита. Когато я надянах, Мавра изви-ка. Ала аз още не се решавам да се представя в двореца. Досега от Испа-ния няма депутация. Без депутати е неприлично. Моят сан няма да има никаква тежест. Всеки час ги очаквам.

Учудва ме необикновената бавност на депутатите. Какви ли причи-ни биха могли да ги спрат? Нима Франция? Да, това е най-зле разполо-жената държава. Ходих на пощата да питам дали не са пристигнали исп-панските депутати. Но началникът на пощата е извънредно глупав, ни-що не знае, каза, тук няма никакви испански депутати, а ако искате да напишете писма, ще ги приема по установената такса. Дявол да го взе-ме! Защо пък писмо? Писмото е глупост. Писма пишат аптекарите...

Мадрид, трийсети февруари

И тъй, аз съм в Испания и това стана толкова скоро, че едва можах да се опомня. Днес заранта дойдоха при мен испанските депутати и за-едно с тях отседнах в една карета. Стори ми се странна необикновената бързина. Карахме така бързо, че след половин час стигнахме до испанс-ката граница. Впрочем нали сега из цяла Европа железниците и парахо-дите карат извънредно бързо. Чудновата земя е испанската: когато вля-зохме в първата стая, видях много хора с бръснати глави. Но аз се досе-тих, че това навярно са доминиканци или капуцини, защото те си бръс-нат главите. Сториха ми се прекомерно чудновати обноските на държав-ния канцлер, който ме водеше за ръката; той ме блъсна в една малка стая и рече: стой тук и ако продължаваш да се наричаш крал Ферди-нанд, ще ти избия туй от главата. Но тъй като знаех, че това не беше ни-що друго, освен изкушение, отговорих отрицателно, поради което канц-лерът ме удари два пъти с тояга по гърба толкова силно, че аз насмалко не извиках, но се съдържах, като си спомних, че това е рицарски обичай при встъпване във високо звание, защото в Испания и досега още са в

сила рицарските обичаи. Като останах сам, реших да се занимая с държавните работи. Открих, че Китай и Испания са абсолютно една и съща земя и само поради невежество ги смятат за различни държави. Съветвам всички да нарисуват на една хартия Испания и ще излезе Китай. Ала мен особено ме огорчаваше събитието, което щеше да стане утре. Утре в седем часа ще стане едно странно явление: Земята ще седне на Луната. За това пише и знаменитият английски химик Уелингтън. Признавам си, че усетих сърдечна тревога, когато си представих необикновената нежност и крехкост на Луната. Та нали Луната обикновено се прави в Хамбург; и то много лошо я правят. Учудвам се как Англия не обръща внимание на това. Прави я един куц бъчвар и личи, че тоя глупак няма никакво понятие за луна. Той слага едно смолено въже и една част от зехтин; и затова по цялата Земя вони толкова страшно, че трябва да си запушваш носа. И затова самата Луна е такава нежно кълбо, че там хора съвсем не могат да живеят и сега живеят само носове. И затова ние не можем да видим собствените си носове, тъй като те всички са на Луната. И когато си представих, че Земята е тежко вещество и като седне, може да направи на прах нашите носове, обзе ме такава тревога, че като си обух чорапите и обувката, побързах да отида в залата на държавния съвет, за да заповядам на полицията да не позволи на Земята да седне върху Луната. Огромното множество капуцини, които заварих в залата на държавния съвет, бяха много умни хора и когато казаха: „Господа, да спасим Луната, защото Земята иска да седне върху нея“ – всички веднага се хвърлиха да изпълнят моето монаршеско желание и мнозина почнаха да се катерят по стената, за да хванат Луната, но в това време влезе великият канцлер. Щом го видяха, всички се разбягаха. Аз като крал, останах сам. Но за мое учудване канцлерът ме удари с тояга и ме изпъди в моята стая. Такава сила имат в Испания народните обичаи!

Януари, който се случи след февруари същата година

И досега не мога да разбера що за земя е Испания. Народните обичаи и дворцовият етикет са съвсем необикновени. Не разбирам, не разбирам, абсолютно нищо не разбирам. Днес ми обръснаха главата, макар да виках с все сила, че не искам да бъда монах. Но вече не мога и да си спомня какво стана с мен, когато почнаха да капят по главата ми студена вода. Такъв ад още не бях преживявал. Готов бях да побеснея и едва можах да ме удържат. Съвсем не мога да разбера значението на тоя странен обичай. Глупав, безсмислен обичай! Необяснима ми е безразсъдността на кралете, които досега не го премахват. Като премислям

всички вероятности, питам се: дали не съм попаднал в ръцете на инквизицията и оня, когото помислих за канцлер, дали не е самият велик инквизитор. Само че все още не мога да разбера, как може кралят да бъде подложен на инквизиция. То наистина би могло – от страна на Франция и особено от Полияк. О, тоя мошеник Полияк! Заклел се е да ми пакости до смърт. И ето на, преследва ме и преследва; но аз знам, приятелю, че теб те води англичанинът. Англичанинът е голям политик. Той снова навсякъде. Нали цял свят знае, че когато Англия смърка емфие, Франция киха.

Дата 25

Днес великият инквизитор влезе в стаята ми, но още отдалеч, като чух стъпките му, аз се скрих под стола. Като видя, че ме няма, почна да ме вика. Отначало извика: „Попришчин!“ аз не промълвих нито думица. След това: „Авксентий Иванов! Титулярен съветник! Дворянин! – аз продължавах да мълча. – Фердинанд VIII, крал испански!“ – щях да си измъкна главата, но после помислих: не, драги, няма да ме излъжеш! Знаем те аз тебе: пак ще изливаш студена вода на главата ми. Ала той ме видя и ме изгони с тоягата си изпод стола. Много боли от тая проклетата тояга. Впрочем за всичко това бях възнаграден с днешното си откритие: узнах, че всеки петел си има Испания, че тя е под неговите пера. Ала великият инквизитор си излезе озверен от моята стая, като ме заплашваше с някакво наказание. Но аз не обърнах никакво внимание на неговата безсилна злоба, тъй като знаех, че той действа като машина, като оръдие на англичанина.

Дата 34 февруари М... година

Не, нямам повече сили да търпя! Боже! Какво правят с мен! Те изливат студена вода на главата ми! Те не ми обръщат внимание, не ме виждат, не ме чуват. Какво съм им сторил? За какво ме мъчат? Какво искат от мен, клетия? Какво мога да им дам? Нямам нищо. Нямам сили, не мога изтърпя всичките техни мъчения, главата ми гори и всичко се върти пред очите ми. Спасете ме! Вземете ме! Дайте ми тройка с бързи като вихър коне! Сядай, коларю мой, звъни, звънче мое, препуснете, коне, и ме отнесете далеч от тоя свят! По-далеч, по-далеч, за да не се вижда нищо, нищо. Ето, небето се върти на къмба пред мен; в далечината блещука звезда; гората лети с тъмни дървеса и месец; сива мъгла се стеле под нозете; в мъглата звънти струна; от едната страна е море, от

другата Италия; ето, виждат се и руски къщи. Моята къща ли се синее в далечината? Моята майка ли е седнала до прозореца? Майчице, спаси клетия си син! Отрони сълзица над неговата болна главичка! Виж как го мъчат те! Притисни до гърдите си клетото си чедо! За него няма място в света! Него го преследват! Майчице! Съжали своето болно дете!... А знаете ли, че алжирският дей има точно под носа си грамадна брадавица?

КРАЙ

© Константин Константинов, превод от руски

Николай Гоголь
Записки сумасшедшего, 1935

Сканиране, разпознаване и редакция: NomaD, март 2009 г.

Издание:

Николай Василиевич Гогол. Повести
Руска. Първо издание
Издаелство „Народна култура“, София, 1973
Редактор: Стефка Цветкова
Художник: Иван Кьосев
Художник-редактор: Васил Йончев
Техн. редактор: Олга Стоянова
Коректори: Мария Ждракова, Величка Герова

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/10941>]